

EVÈNMAN PARALEL CSW69 AVANSE DWA FANM AK TIFI AYISYEN YO: DOKIMAN REZILTA

Komisyon sou Sitiyasyon Fanm – 69yèm Sesyon (Mas 2025, New York)

APÈSI SOU EVÈNMAN AN

Le 14 mas 2024, òganizasyon feminis ayisyèn NÈGÈS MAWON, Haitian Women's Collective (HWC), ansanm ak Institute for Justice and Democracy in Haiti (IJDH), te òganize ansanm yon evènman paralèl sosyete sivil pandan 69yèm sesyon Komisyon sou Sitiyasyon Fanm (CSW). Evènman an, ki te pote tit [Avanse Dwa Fanm ak Tifi Ayisyèn yo: Transisyon Ayiti ak Apre](#), te yon panèl diskisyon ki te mete ansanm defansè enpòtan dwa fanm ayisyèn ak Prezidan Gwoup Travay Nasyonziini sou Diskriminasyon kont Fanm ak Tifi (UN WGDWAG). Yo te diskite sou defi ijan fanm ak tifi ap fè fas Ayiti, estrateji pou mobilizasyon, epi wòl alye entènasyonal yo nan sipòte yon ajanda feminis pou politik piblik. Yo te mete aksan espesyal sou transisyon politik Ayiti a ak opòtinite pou avanse dwa fanm, tankou fason opinyon sosyete sivil la – tankou [Kad Politik pou yon Transisyon Efikas ak Ekitab](#) ann Ayiti ansanm ak prensip Ajanda Fanm, Lapè, ak Sekirite (WPS) li entegre – kapab ede bati yon avni jis ak pasifik pou Ayiti, sitou pou fanm ak tifi li yo. Panèl la te chwazi pa konsantre twòp sou kriz Ayiti a pou li te ka mete aksan sou fason pou "fasilite transfòmasyon politik, pratik, ak politik piblik yo pandan y ap gade kijan pou diminye vyolans ak diskriminasyon kont fanm ak tifi ayisyèn yo."

KONPÒZISYON PANÈL LA: Carine Jocelyn, fondatris HWC (moderatris); Souzen Joseph, direktis egzekitif 100% FANM; Laura Nyirinkindi, Prezidan UN WGDWAG; Pascale Solages, kowòdonatris jeneral NÈGÈS MAWON; Nathalie Vilgrain, kowòdonatris jeneral ORGANISATION FÉMINISTE MARIJÀN

ANREJISTREMAN EVÈNMAN AN: [Angle](#) (oryinal) ; [Kreyòl Ayisyen](#) | [Franse](#) (entèpretasyon)

AFICH EVÈNMAN AN (ak detay sou patisipan yo): [Angle](#) | [Kreyòl Ayisyen](#) | [Franse](#)

REZIME DISKISYON AK REKÒMANDASYON YO

Lè yo te reflechi sou kriz Ayiti a epi, pi espesyalman, sou estrateji pou mobilize pou yon lavni ki pi jis ak lapè, manm panèl la te pataje pwensipal sa yo baze sou eksperyans ak ekspètiz yo:

- **Fanm ak tifi viktim espesyal nan kriz devastatè Ayiti a.** Ayiti ap viv yon kriz konplèks ak gwo difikilte nan gouvènans, sekirite ak zafè imanite. Fanm ak tifi yo afekte yon fason espesyal, kòm sib vyolans seksyèl brutal ak laj ki sèvi kòm zouti konfli, men tou paske diskriminasyon ak inegalite ki egziste depi lontan rann yo plis ekspozè a lòt aspè kriz la, tankou depلاسman ak difikilte pou jwenn manje ak mwayen viv. Pou plis enfòmasyon sou kriz Ayiti a, gade [Mizajou sou Dwa Moun ak Eta Dwa nan Ayiti pa IJDH](#) epi nou vèl regilyè nan [Haiti Report](#).
- **Echèk gouvènman Ayisyen an pou pwoteje epi akonpaye fanm ak tifi.** Manm panèl Ayisyen yo — ki tout se lidè òganizasyon ki ap travay pou soutni fanm ak tifi Ayisyen — te fè remake ke gouvènman

an pa ap jwe wòl li pou fanm ak tifi yo. “Se responsabilite gouvènman Ayiti pou pran swen pèp Ayisyen an, e sa pèdi nan konvèsasyon an.” Gouvènman an pa ap bay sèvis enpòtan, pa ap mete an aplikasyon politik ki pwoteje oubyen ki mete fanm yo devan, epi li pa jwe wòl li kòm patnè serye pou òganizasyon sosyete sivil ki mete lavi yo an danje pou ranpli espas sa yo. Pa egzanp, sosyete sivil Ayisyen an te devlope epi defann Plan Nasyonal pou Konbat Vyolans Kont Fanm 2017–2027, men malgre gouvènman an te adopte Plan an, li pa janm mete li an aplikasyon. Patisipan yo te denonse evènman gouvènman an òganize pou fè bèl parèt, kote yo souvan pa envite lidè feminis yo, epi kote pa gen okenn aksyon reyèl. “Wi, nou bezwen plis politik, plis tèks, plis lwa, plis dyalòg ak Kominote Entènasyonal la, men nou bezwen plis enstitisyon k ap fè travay yo. Nou bezwen enstitisyon leta yo ap fè travay yo nan peyi a.”

- **Ekzanp ekzklizyon kontinyèl fanm Ayisyèn yo nan espas piblik ak lidèchip.** Gouvènman tranzisyon Ayiti a, malgre obligasyon legal li nan nivo nasyonal ak entènasyonal pou asire tretman egal ak rezève omwen 30% wòl piblik pou fanm, pa mete ase atansyon sou bezwen fanm yo epi li souvan pa respekte egzijans reprezantan egal. Pa egzanp, gen sèlman yon sèl fanm sou Konsèy Prezidansyèl Tranzisyon an, e li pa gen dwa vote. Ayiti gen yon istwa long diskriminasyon kont fanm, espesyalman nan domèn fonksyon piblik ak lidèchip. Ti kras fanm ki gen wòl piblik, e gen vyolans politik ki vize fanm ki vle kandida oswa vote, sa ki fè inegalite a vin pi grav. Yon tranzisyon efikas ak ekitab mande planifikasyon entansyonèl pou anpeche ak reponn ak vyolans politik ki gen rapò ak fanm — epi li ka sèvi kòm yon opòtinite pou korije inegalite estriktirèl ki egziste depi lontan. Men defansè dwa fanm yo pa wè okenn prèv ke efò sa yo ap fèt.
- **Echèk angajman entènasyonal pou bay fanm ak tifi Ayisyèn plis pouvwa.** Patisipan yo te fè remake ke repons entènasyonal la pa ase — espesyalman sou kesyon pouvwa politik — epi yo te dekri modèl angajman ki pafwa blese mobilizasyon sosyete sivil la e ki pafwa “kreye kriz oswa kenbe [Ayiti] nan kriz.” Yo te fè remake ke majorite finansman yo ale nan men Leta oswa gwo òganizasyon, san yo pa enplike ni bay transparans ak gwoup lokal yo, menm si se travay ak ranmase done pa gwoup sa yo ki souvan sèvi kòm baz pou pwogram yo. Yo te ajoute ke gen bezwen pou mete fen nan repons rasyalize etranje yo bay Ayiti, kontrèman ak sipò solid yo bay peyi tankou Ikrèn. Prezidan GWDAGW la te admèt ke “kominote entènasyonal la pa fè ase epi atansyon li ale sou lòt konfli nan lòt rejyon nan mond lan,” epi li te ajoute ke aktè entènasyonal yo pa denonse ase absans fanm nan gouvènman tranzisyon Ayiti a epi yo pa mete an aplikasyon prensip Ajanda Fanm, Lapè, ak Sekirite (WPS) ki ta dwe ede ak avansman demokrasi ak jistis pou Ayiti.
- **Òganizasyon sosyete sivil ayisyèn yo ap ranpli vid ki genyen nan sèvis ak nan planifikasyon politik, malgre anpil pwoblèm ki poko rezoud.** Se sou do sosyete sivil ayisyèn lan responsablite tonbe pou fè travay gouvènman an: bay sèvis, planifye politik, mete ajanda sou pye, epi mobilize sou kesyon enpòtan — jan sa parèt klè nan plaidwaye sou [Kad Politik pou yon Tranzisyon Efikas ak Ekitab](#) ak Plan Nasyonal pou Konbat Vyolans sou Fanm 2017–2027. Yo kontinye fè sa, menm lè òganizasyon sosyete sivil ayisyèn yo — sitou pi piti yo ki travay nan nivo lokal — ap fè fas ak gwo defi ak obstak: danje fizik grav, domaj ki gen rapò ak kriz la tankou depasman ak mank pwodwi esansyèl, epi resous òganizasyonèl ki limite e k ap diminye. Manm ayisyen ki te sou panel la eksprime gwo fristrasyon yo

sou sa: malgre gouvènman ayisyen an ak patnè entènasyonal li yo gen pouvwa ak resous ki relatif, yo pa respekte angajman legal yo ak sa yo di piblikman yo vle fè pou fanm ak tifi ann Ayiti. Se sosyete sivil la ki oblije mete presyon sou yo pou fè sa yo dwe fè. Panel la remake tou yon tandans kote gen moun oubyen enstitisyon k ap pran glwa pou travay sosyete sivil la, pandan y ap mete òganizasyon lokal yo sou kote nan konsiltasyon ak desizyon — oswa yo inyore kontribisyon difisil yo fè ak anpil efò.

- **Sosyete sivil Ayisyen an gen vizyon pou yon tranzisyon efikas ak ekitab ak pou yon pi bon lavni pou fanm ak tifi.** Panèl la te ekspriye konfyans ke travay pou rebati Ayiti ak bay fanm ak tifi Ayisyèn plis pouvwa kapab fèt. Istwa Ayiti kòm premye peyi ki kraze lesklavaj epi akonplisman mouvman feminis li se prèv sa ki posib si gen pi bon pratik, bon politik, ak kèk resous. Yo te mete aksan sou nesesitye pou mete lidèchip fanm ak priyorite feminis yo nan kè tranzisyon an. Echèk gouvènman tranzisyon Ayiti a ak patnè entènasyonal li yo pou yo pran prensip sa yo oserye — jan sa genyen nan Ajanda WPS la — ap anpeche rezolisyon kriz la. Yo te fè remake ke [Kad Politik pou yon Tranzisyon Efikas ak Ekitab](#) kapab ede adopte pi bon politik, men yo inyore li. Prezidan GWDAWG la, ki gen ekspètiz global ak manda entènasyonal, te konfime ke prezans trè limite fanm nan gouvènman tranzisyon Ayiti a “afebli anpil chans pou jwenn lapè dirab.” Li te ajoute ke tranzisyon an ta dwe yon opòtinite pou avanse dwa fanm, men li riske mennen nan bak si yo pa suiv prensip WPS yo.

Patisipan yo idantifye yon seri rekòmandasyon pandan diskisyon an, rezime anba a. Prezidan Komite Travay Nasyonziini sou Diskriminasyon kont Fanm ak Tifi (WDAWG) lan te angaje tèt li pou l kontinye siveye sitiyasyon fanm ak tifi ann Ayiti epi pou l kontinye mete aksan sou rekòmandasyon sa yo ansanm ak lòt priyorite lidè feminis ayisyen yo.

“Se responsabiltè gouvènman Ayiti pou l pran swen pèp Ayisyen an, men yon fason oswa yon lòt, sa pèdi nan diskisyon yo... Epi se menm jan an pou gwo òganizasyon entènasyonal yo ki antre nan peyi a pou yo fè travay: se responsabiltè pa yo pou yo chèche konnen ki pi bon fason pou kolabore ak sosyete sivil la.”

1. Pou tranzisyon Ayiti a reyisi, li dwe **mete fanm nan sant lidèchip la epi bay priyorite ajanda feminis yo**. Patisipan yo mete aksan espesyalman sou le fe ke prezans fanm yo pa sifi e ke **lidèchip reyèl ak ajanda feminis yo dwe ankouraje nan tout domèn politik ak aktivite prive**, ladan l tout enstitisyon leta yo ak diskou piblik la — e sa dwe reflekte tou nan fason finansman yo fèt. [Kad politik pou yon tranzisyon efikas ak ekitab](#) se yon bon pwèn depa pou mete an aplikasyon politik ak chanjman ki nesèsè yo.
2. **Gouvènman tranzisyon Ayiti a ak tout patnè li yo dwe kreye kondisyon pou fanm ka patisipe nan tout nivo nan pwosesis elektoral la, kòm kandida epi kòm votè**, tankou kapasite pou yo mennen kanpay san danje, gen aksè egal ak finansman ak lòt resous materyèl. Yo ta dwe mete sou pye yon sistèm alèt bonè ki pran an konsiderasyon chanjman nan kantite pozisyon fanm okipe, frekans diskou rayisman seksis, ensidan vyolans politik ki vize fanm, ansanm ak lòt endikatè ki montre enklizyon oswa baryè fanm ap fè fas pou patisipe nan lavi piblik.

3. **Dwa viktim vyòl ak lòt fòm vyolans seksyèl oswa ki gen rapò ak jan yo se fanm, dwe aplike san pèdi tan.** Sa dwe fèt atravè (i) **ranfòsman jistis ak lwa**, epi mete an aplikasyon pinisyon kont moun ki komèt zak la; (ii) **reparasyon**; (iii) **swen medikal ki adapte ak bezwen fanm**, ladan l swen seksyèl ak repwodiktif; (iv) **sipò psikososyal**.
4. Gouvènman Ayiti a ak tout patnè entènasyonal li yo dwe respekte obligasyon legal ak angajman ofisyèl yo genyen anvè fanm ak tifi Ayiti yo, **mete bezwen ak ajanda fanm yo kòm priyorite nan politik, pwogram, ak bidjè yo.**
5. **Òganizasyon lokal yo dwe patisipe nan pran desizyon ki gen pou wè ak konsepsyon ak finansman pwogram yo.** Gouvènman Ayiti a ak patnè li yo dwe mete lidèchip lokal la nan sant aksyon yo, pran an konsiderasyon rekòmandasyon ak opinyon lokal yo, epi atake rasin pwoblèm yo. “Nou bezwen [] angajman entènasyonal ki konstwiktif pou sipòte mouvman feminis Ayiti a, lè nou bay lidèchip lokal priyorite, ofri finansman dirab, epi konstwi patenarya ki responsab.” “Bay mouvman feminis ki soti nan baz la plis pouvwa, se kle pou rebati lapè epi fasilite tranzisyon politik ki pa kolonyal ni rasyal.”
6. **Donatè yo ta dwe envesti plis ak prekosyon nan vwa fanm lokal yo ak aktivis feminis yo.** Prezidan WGDAWG lan te mande espesyalman pou “patnè entènasyonal yo ogmante efò yo pou ranpli vid ki egziste epi pou sipòte dirabilite ak kwasans yon mouvman dwa fanm ki endepandan ann Ayiti, sa ki enkli [...] finansman òganizasyon fanm lokal yo, envitasyon pou lidè fanm ayisyen patisipe nan dyalòg wo nivo, ak sipò pou devlopman fon endepandan pou fanm.” Yon danje pou evite, se mete baryè finansman pou òganizasyon lokal yo lè yo mete kondisyon ki pa rezonab.
7. **Donatè pwogramatik yo ta dwe panse pi lwen pase patenarya bilateral** epi konsidere travay ak òganizasyon yo kòm pati nan rezo oswa atravè modèl fon kolektif oswa fon konfyans, pou pèmèt yon konsepsyon ak aplikasyon plis kolaboratif, konplemantè, ak plis efikas sou plan jeyografik.
8. An jeneral, patisipan yo fè apèl pou **plis solidarite ant òganizasyon, espesyalman ant òganizasyon ki pa ayisyen.**